

4.12.2020

Click or tap here
to enter text.
**IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMISTA VALMISTELEVA
TYÖRYHMÄ**

Aika Perjantai 4.12.2020 klo 9.00-11.00

Paikka Skype

Läsnä:

Jari Keinänen (pj.)/STM
Minna Viuhko (siht.)/STM
Laura Terho (siht.)/STM

Måns Enqvist/POHA
Roope Jokinen/SM
Sari Karisto/Helsingin kaupunki
Leena Koivuniemi/Syyttäjälaitos
Sari Kärkkäinen/THL
Mia Luhtasaari/OM
Katri Lyijynen/Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä
Pia Marttila/Rikosuhripäivystys
Satu Sistonen/UM (klo 10.43 saakka)
Juha-Pekka Suomi/TEM
Anu Wikman-Immonen/Kuntaliitto

Pysyvät asiantuntijat:
Anniina Jokinen
Venla Roth
Anni Valovirta

1 Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 9.01.

2 Asialistan hyväksyminen

Asialista hyväksyttiin ilman lisäyksiä.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo@stm.fi
stm.fi

3 Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

Edellisen kokouksen pöytäkirja oli lähetetty etukäteen työryhmän jäsenille. Pöytäkirja hyväksyttiin muutoksitta.

4 Ihmiskaupan uhrien tuetut ja turvalliset asumispalvelut

Sari Kärkkäinen/THL esitteli Ihmiskaupan uhrien tuettuihin ja turvallisiin asumispalveluihin liittyvää selvitystyötä. Kärkkäinen taustoitti tilannetta toteamalla, että kun puhutaan ihmiskaupasta, puhutaan monenlaisista asioista yhtä aikaa. Puhutaan rikoksesta, ulkomaalaisasioista, rajarikkomuksista jne. Haasteena on ihmiskauppa-käsitteen laajuus. THL-kontekstissa saa kuitenkin pitäytyä yhdessä näkökulmassa, siinä mikä on soten tehtävä. Kärkkäinen pohti, ovatko mahdolliset puutteet palveluissa ihmiskauppa-erityisiä vai muita ja voidaanko tarpeisiin vasta ihmiskauppa-erityisillä palveluilla. Palvelutarve kuitenkin arvioidaan aina yksilöllisesti, kuten ns. auttamislaissakin on määritelty. Käytännössä tarvitaan monenlaista osaamista, esim. päihdetyön, väkivaltatyön, kognitiivisiin kykyihin liittyvää asiantuntemusta jne.

THL:n selvitystyö on edennyt siten, että 1. vaiheessa on selvitetty hallitusohjelmakirjauksen ja olemassa olevien puutteiden taustoja, käyty keskusteluja, pidetty tapaamisia ja vierailtu palveluissa. 2. vaiheessa on tarkasteltu akuuteissa tilanteissa tarvittavia palveluita. Tämä vaihe on nyt loppumaisillaan. Kärkkäinen huomautti, että aineistoa kerätessä on haastateltu aina palveluista vastaavia sosiaalityöntekijöitä, jotta aineisto olisi yhdenmukaista. Haastatteluita on tehty turvakodeissa, vastaanottokeskuksissa sekä sosiaalipäivystyksissä. Tiedonkeruu on vielä pahasti kesken, samoin analyysi. Keskeinen havainto on ollut se, että on hyvin vaikeaa puhua vain asumispalveluista, keskustelu lähtee väistämättä laajenemaan koko sosiaalipalveluiden kontekstia sekä mm. maassa oloa ja oleskelustatusta koskeviin kysymyksiin. Asumisen tarvetta ei voi erottaa elämän kokonaisuudesta, kuten ei myöskään rikosta muusta elämästä. Yksilö on nähtävä kokonaisuutena ja hänen tuen tarpeensa on arvioitava yksilöllisesti. On myös muistettava, että kaikki eivät ole erityisen tuen tarpeessa, eikä ihmisiä pidä palveluissa invalidisoida ja tehdä enemmän palveluita tarvitsevaksi.

Ihmiskauppa-toimijoiden haastatteluissa on tullut esiin, että on tilanteita, joissa majoittamista on vaikea järjestää. Kuitenkaan selkeää yhden palvelun puutetta ei ole tullut esiin. Havaittuja ongelmia on mm. siinä, että usein tilapäismajoitus leimautuu päihdeongelmaisten majoitukseksi, joka voi näyttäytyä pelottavana ja turvattomana. Ihmiskauppa-toimijat ovat nähneet, että se voi altistaa sille, että henkilö palaa hyväksikäyttötilanteeseen. Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneet naiset, jotka kokevat olonsa turvattomaksi suurissa laitospaikoissa vastaanottokeskuksissa, ovat nousseet haastatteluissa esiin. Toisaalta heidän ei nähty erottuvan muista asiakkaista kerrostaloon perustetussa vastaanottokeskuksessa, jossa asiakkailla on käytössä omat solutyypiset asunnot. Vastaanottokeskuksissa turvallinen asuminen ratkaistaan järjestelmän sisällä, eikä ihmiskauppastatutuksella katsottu olevan välttämättä merkitystä. Joskus yksityinen asuminen voi kuitenkin järjestyä auttamisjärjestelmän kautta. Pidempiaikaiseen asumiseen liittyvät pulmat ovat yleisiä myös muiden asiakasryhmien keskuudessa. Esimerkiksi turvakotijakson jälkeen on vaikea löytää asunto.

Lopuksi Kärkkäinen totesi, että seuraavan kerran asiaa esitellään työryhmässä ensi vuoden alussa. Esityksen jälkeen käydyssä keskustelussa todettiin mm., että vastaanottojärjestelmässä on haasteita, jotka koskevat järjestelmää yleensä, eikä vain ik-uhreja. Resurssit ovat haasteena kuten kunnissakin. Kuitenkin ik-uhrien kohdalla palvelutarve ja erityisen tuen tarve tulee arvioida ja tästä on selkeä ohjeistus. Aina vastaanottokeskuksissa (kuten kunnissakaan) tarvetta ei kuitenkaan selvitetä. Turvallisen asumisen osalta auttamisjärjestelmän tulee arvioida, onko majoitus vastaanottokeskuksessa vai muualla. Olisi ylipäänsä hyvä pohtia, mitkä vastaanottokeskukset ik-uhreja majoittaisivat.

Keskustelussa myös todettiin, että Kärkkäisen esityksessä tuli ilmi, kuinka laaja-alainen tehtävä työryhmällä on, eikä yksi palvelusektori voi olla irrallaan palvelukokonaisuudesta. Myös kysymys sote-uudistuksesta ja siihen liittyvistä isoista rakennemuutoksista sekä näiden huomioimisesta työryhmän työssä tuotiin esiin. Pitäisi pohtia, miten palvelut saadaan sujuvasti toimimaan, jottei palveluiden/eri toimijoiden rajapinnoilla asiakas "katoa". Työryhmän toimikauden aikana selvinnee, meneekö sote-uudistus eduskunnassa läpi. Ilmeisesti asumispalvelut

siirtyvät hyvinvointialueiden vastuulle kunnilta ja tämä pitäisi jollain tavalla huomioida työryhmän työssä ja THL:n selvityksessä. Puheenjohtaja totesi, että sote-uudistus otetaan teemaksi johonkin kevään kokoukseen.

Sosiaalihuoltolain mukainen asumispalvelukokonaisuus on kohtalaisen suppea, mutta asunnottomuuden tai muun tuen tarpeen tilanteissa asunto/palvelu järjestyy kohtalaisen hyvin. Tuetun asumisratkaisun sijaan henkilöt tarvitsevat usein ihan tavallisen asunnon. Tällä hetkellä sosiaalitoimi voi antaa asuntotoimelle lausuntoja ja perustella vuokra-asunnon tarvetta.

Poliisissa ei ole koettu ongelmana majoituksen löytymistä ihmiskaupan uhreille. Ik-uhrit, kuten muutkin rikosten uhrit, ohjataan avun piiriin. Poliisin ja auttamisjärjestelmän välillä tehdään hyvää viranomaisyhteistyötä. Auttamisjärjestelmässä toimitaan akuuteissa tilanteissa aika joustavasti ja etsitään erilaisia ratkaisuja majoitukseen ja muuhun palvelutarpeeseen. Auttamisjärjestelmällä/Joutsenon vastaanottokeskuksella ei ole budjettia tai toimintamäärärahaa, jotta voitaisiin ylläpitää valmiutta majoitukseen. Käytännössä käytetään erilaisia ratkaisuja.

Monesti asiakkailta on tarve normaalille asunnolle tai kodinomaiselle pitkäaikaiselle asumiselle, ja tähän liittyy ongelmia. On useita toimijoita, jotka ovat vastuussa palveluiden järjestämisestä. Keskustelussa tuli esiin, että järjestämistä vastuu liittyvät asiat ovat epäselviä. Onko kiireellisissä tapauksissa järjestämistä vastuu auttamisjärjestelmällä vai kunnalla, jonka alueella henkilö oleskelee? Akuutissa tilanteessa kunnan sosiaali- ja kriisikeskusjärjestelmän tulisi hoitaa majoitus riippumatta siitä, onko henkilö (ihmiskaupan) uhri ja onko hänellä kotikunta vai ei. Lainsäädännössä on tältä osin päällekkäisyyttä niiden ihmisten osalta, joilla ei ole kotikuntaa: Auttamisjärjestelmä/Joutsenon vastaanottokeskus järjestää vastaanottolain mukaan palvelut ik-uhreille, joilla ei ole kotikuntaa, mutta yleisen sote-lainsäädännön mukaan kunnalla on järjestämistä vastuu kiireellisissä tilanteissa kaikkien kunnassa oleskelevien osalta. Kunnissa on epäselvyyttä siitä, kenelle järjestämistä vastuu näissä tilanteissa kuuluu.

Käytännössä majoitukseen liittyen ongelmia voi tulla mm. siinä, minkälainen tarve katsotaan akuutiksi ja miten reagoimaan esim. tilanteessa, jossa aikuinen henkilö itse sanoo, että voi asua kaverin luona. Haaste on myös se, että käytännön työssä "asiat eivät mene kuten paperilla" ja akuuteissa tilanteissa on joskus ollut suuriakin ongelmia järjestää majoitus, jossa asiakas kokee olonsa turvalliseksi. Kunnissa on joissain tilanteissa todettu, ettei ole resursseja järjestää majoitusta akuutisti ja/tai virka-ajan ulkopuolella.

Työryhmän tulee ratkaista, noudatetaanko ihmiskaupan uhrien kohdalla universaalien palvelujärjestelmän logiikkaa vai tarkastellaanko asioita ihmiskauppa-erityisestä näkökulmasta. Käytännössä tällöin pitää pohtia, miten eri periaatteella järjestettävä palvelu toteutettaisiin.

5 Teemakeskustelu: Ihmiskaupan uhrin määrittely ja uhrien palvelutarpeet (kahdessa edellisessä kokouksessa käsiteltyjen teemojen koonti)

Minna Viuhko esitteli lyhyesti työryhmän jäsenille etukäteen lähetetyn muistion pohjalta keskeisiä havaintojaan ihmiskaupan uhrin määrittelyyn ja uhrin palvelutarpeisiin liittyvistä kysymyksistä sekä kysymyksiä, joita työryhmän pitää ratkaista (ks. Tiimerissä oleva muistio). Viuhko pyysi työryhmän jäseniltä suullisesti tai kirjallisesti huomiot, jos koosteessa on virheitä tai väärinymmärryksiä.

Puheenjohtaja totesi, että työryhmässä ollaan yhtä mieltä siitä, että lainsäädännössä on paljon korjattavaa. Työskentelyä jatketaan pala palalta eteenpäin.

Keskustelussa tuotiin esiin, että ihmiskaupan uhrin asemaan palveluiden saajana vaikuttaa myös oleskelulupastatus, ja henkilön, jolla ei ole oleskelulupaa, tilanne on erilainen kuin uhrilla, jolla on kotikunta. Taustamuistioon olisi vielä hyvä päivittää oleskeluluvan vaikutus palveluiden saamiseen sekä rikosprosessin ja

oleskeluluvan välinen kytkös. Oleskelustatus saattaa myös vaikuttaa palveluiden tarpeeseen. Lisäksi henkilö saattaa tarvita apua oleskelulupaprosessiin.

Keskustelussa tuotiin esiin, ettei voida tehdä listaa ik-uhreille tarkoitetuista erityisistä palveluista. Uhrien tilanteet vaihtelevat, joskus on tarve "yleispalveluille", joskus on erityisiä tarpeita. Työryhmän työn kannalta joiltain osin on kyse lainsäädännön muutostarpeista, joiltain osin toimintakäytäntöjen kehittämistä. Keskustelussa myös huomautettiin, että apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa oli pitkälti kyse sosiaalihuoltolain soveltamisesta ja sen puutteista ja ik-uhriin sijaan kyse olisi voinut olla jostain muustakin erityistä tukea tarvitsevasta henkilöstä.

Puheenjohtaja totesi, että pitää arvioida kokonaisuutta ja sitä, onko lainsäädännössä jotakin, mikä pitää korjata ja toisaalta miten laki toimeenpannaan. Osa asioista on toimeenpanon ongelmia, ja näihinkin työryhmässä on pureuduttava ja näihin joudutaan ottamaan kantaa. Itse lainsäädäntö ei monesti ole ongelma, vaan se, miten se toimeenpannaan. Tavoitteena on turvata paremmin palvelut. Keskustelussa todettiin, että taustamuistiossa ja esitetyissä puheenvuoroissa on kiteytetty se, mitä tarvitaan eli erityislainsäädäntö turvaamaan nimenomaan palveluiden saaminen. Erityistarpeisiin on pystyttävä vastaamaan, kun palveluita lähdetään järjestämään. Palveluille tulee olla riittävästi aikaa ja resursseja ja ne on tarjottava riittävän intensiivisesti. Tavoitteena tulee olla myös uudelleen uhriutumisen ehkäisy. Korvausasian suhteen pitää pohtia, miten määritellään se, mikä johtuu ihmiskaupasta ja mikä muusta ja miten määritellään se ryhmä, joka on erityispalveluiden piirissä, tuleeko olla kyse puhtaasti ihmiskaupasta vai voisiko olla jotakin muuta. Tässä on hyvä irtautua rikosprosessista ja –nimikkeestä. Rikosnimikkeen sijaan voisi puhua mieluummin (yksilöllisestä) avun tarpeesta, joka johtuu ihmiskaupasta. Tarpeista puhuttaessa tulee myös pohtia, eroaako ik-uhriin avuntarpeet muiden vakavien rikosten uhrien tarpeista. Lisäksi tulee pohtia, onko kaikkialla riittävää osaamista vastata uhrien mahdollisesti vaikeisiin palvelutarpeisiin ja löytyykö osaamista edes ostopalveluna. Myös korvausjärjestelmän kankeutta tulee vähentää.

Puheenjohtaja totesi lopuksi, että muistio on hyvä pohja työskentelylle, ja muistioon tarvitsee tehdä ainoastaan pieniä viillauksia.

6 Ohjausryhmän kokoukseen (14.12.2020) vietävät asiat / työryhmän linjausten tekeminen

Puheenjohtaja kertoi, että seuraavaksi on ohjausryhmän kokous. Ohjausryhmää halutaan informoida siitä, miten työryhmässä ollaan lähdetty liikkeelle ja että mennään eteenpäin pala palalta. Vielä ei pystytty tekemään linjauksia, mutta ohjausryhmälle kerrotaan keskeisemmät asiat, joita työryhmässä on käsitelty, mitä haasteita on, mistä työryhmässä ollaan yhtä mieltä, mitä asioita viedään keväällä eteenpäin.

7 Jatkotoimenpiteet

Puheenjohtaja muistutti sisäministeriötä nimeämään juristin, joka osallistuu lainvalmisteluun, ja totesi, ettei erikseen lähetetä virallista pyyntöä. Roope Jokinen sanoi, että hänet ja Kukka Krüger voidaan molemmat nimetä tässä vaiheessa ja he katsovat työn edetessä, kumpi käytännössä on mukana lainvalmistelussa.

Työryhmän työskentelyssä lähdetään pian kokoamaan ja erottelemaan, mikä on lainsäädäntöön ja mikä toimeenpanoon liittyvää, mitkä ovat kuntien tehtäviä, mitkä auttamisjärjestelmän, miten auttaminen/palvelut järjestetään sekä mitä lainsäädännön muutoksia tarvitaan.

Seuraava kokous on torstaina 28.1.2021 klo 13-15.30 Skypessä.

8 Muut asiat

Kokouksessa ei ollut muita asioita.

9 Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 11.03.

Liitteet	1) Asialista 2) Kooste / Ihmiskaupan uhrin määritelmä ja uhrin palvelutarpeet (ks. Tiimeri)
Jakelu	Työryhmän jäsenet ja varajäsenet